

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Ірина Софінська

докторка юридичних наук, професорка,
заступниця директора Інституту права,
психології та інноваційної освіти
з науково-педагогічної роботи
Національного університету “Львівська політехніка”
(Львів, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3853-7626>
<http://www.researcherid.com/rid/T-1252-2017>
iryna.d.sofinska@lpnu.ua

УДК 342.7

ФАКТОР ГРОМАДЯНСТВА: ВІРНІСТЬ, ІДЕНТИЧНІСТЬ І ДОСТУП ДО ВЛАДИ

Анотація. Законодавчі (конституційні) передумови доступу до влади осіб з подвійним (множинним) громадянством та їхньої участі в публічному житті держави є діаметрально протилежними у світі: від заборони й неможливості до прийнятності, але за певних умов. Фундаментальним фактором їх допуску до участі в публічному житті держави є принцип вірності, уперше юридично зафіксований у рішенні у британській *Calvin's Case* (1608).

Мета статті – проаналізувати та порівняти законодавче регламентування можливості особи з подвійним (множинним) громадянством реалізувати право голосу та бути обраним главою держави (а також парламентарем, главою уряду чи міністром), зокрема, чи зобов'язана така особа напередодні свого обрання відмовитися від альтернативного громадянства (позбутися другого паспорта) незалежно від часу та способу набуття.

Концепт подвійного (множинного) громадянства в особи, яка реалізує право голосу, має доступ до влади, державної безпеки, таємниці та скарбниці, породжує безпрецедентні виклики для правовладдя і народовладдя, провокує упредметнення, перегляд і переосмислення матриці громадянства загалом. Крихкість цього конституційно-правового інституту стосується передусім національної ідентичності, конституційного патріотизму та вірності особи державі громадянства. Наявність подвійного (множинного) громадянства деформує світоглядне ядро громадянства, переобтяжене цивілізаційними викликами, створює дилему щодо вірності таких осіб (біпатридів) усім і кожній державі їхнього громадянства: а якщо обидві (усі) держави громадянства цього біпатрида перебувають у стані війни між собою? Якщо така особа народилася екстратериторіально?

На переконання авторки, цей політико-правовий концепт потребує законодавчої впорядкованості в контексті пропагування людиноцентризму, оскільки Європейська конвенція про громадянство (1997) не уточнює, скільки будь-хто може мати одночасно громадянств, чи є пріоритет щодо часу та способу їхнього набуття. Необхідно аргументовано диференціювати правові й етичні чинники, чітко та зрозуміло регламентувати право такої особи (біпатрида) на доступ до влади лише в одній державі громадянства (після відмови від альтернативних громадянств) чи також у інших державах (послідовно чи беручи до уваги час і спосіб набуття громадянства), з урахуванням кваліфікаційних вимог до набуття посади.

Ключові слова: подвійне (множинне) громадянство; право голосу; право бути обраним; принцип вірності; національна ідентичність; конституціоналізм; публічне врядування.

Якщо Теодор “Тедді” Рузвельт-молодший, 26-й президент США (1901–1909), ще у 1916 р. вважав подвійне громадянство “абсурдом”¹, то Ганс Кельзен, австрійський правник, народжений у Празі (1881), ставши натуралізованим громадянином США (1945), пояснював, що дотримання вірності не є юридичним обов’язком, а є радше своєрідною “політичною та моральною” необхідністю².

Класична концепція громадянства як “реального й ефективного зв’язку” між державою і громадянином, зафіксована у п. 23 рішення Міжнародного суду справедливості ООН у повоєнній справі *Nottebohm* (Ліхтенштайн проти Гватемали) від 1955 р.³, регламентуючи політико-правове диполе “подвійне (множинне) громадянство – подвійна (множинна) вірність”, сутнісно підтверджена в Європейській конвенції про громадянство⁴ (1997). А тому, вважаю, що сучасний концепт громадянства полягає в постійному у часопросторі правовому та ефективному зв’язку між державою та особою, без зазначення етнічного чи релігійного походження особи, який передбачає певний набір взаємних прав, обов’язків та привілеїв⁵. Після Другої світової війни (с)прийняття подвійного (множинного) громадянства в контексті довгострокової державної політики суттєво змінилося з огляду на відчутну невідворотність і неминучість глобалізаційних, цивілізаційних та світоглядних процесів (перекроювання державних кордонів, вимушене переселення, репатріація, розпад держав і відновлення (створення) інших, міграція та свобода пересування).

Протягом останніх десятиліть доктрину громадянства, ключові аспекти її реалізації в контексті віднайдіння балансу між людиноцентризмом і гарантуванням прав людини, з одного боку, та збереженням національної ідентичності (вірності державі громадянства) й реалізації права на доступ до влади – з іншого, докладно й послідовно досліджували чимало іноземних науковців (серед них – Р. Баубьок і К. Йоппке⁶, Р. Беллами⁷, Ж.-Р. де Гроот⁸, П. Спіро⁹, Л. Оргад і Пр. де Філіппі¹⁰, А. Шахар¹¹, П. Шігеті¹²

¹ Th Roosevelt, *Fear God and Take Your Own Part* (George H. Doran Company, Harvard University 1916).

² H Kelsen, *General Theory of Law and State* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1949) 235

³ *Nottebohm Case. Liechtenstein v. Guatemala*; ICJ 1955 <<https://www.icj-cij.org/case/18>> (accessed 15.10.2025).

⁴ Європейська конвенція про громадянство <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text> (дата звернення 15.10.2025).

⁵ І Софінська, *Філософсько-правова візія доктрини громадянства* (Каменяр 2018) 346.

⁶ A Shchar and others (eds), *The Oxford Handbook of Citizenship* (Oxford University Press 2017) <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198805854.001.0001>.

⁷ R Bellamy, *Citizenship: A Very Short Introduction* (Oxford University Press 2008) 152.

⁸ G-R de Groot, G Marrero González, ‘Steps Towards a Realisation of the Right to Have a Nationality’ [2024] 16(2) *LeXonomica* 143-164.

⁹ P J Spiro, *At Home in Two Countries: The Past and Future of Dual Citizenship* (New York University Press 2016).

¹⁰ W Reijers, L Orgad, P de Filippi, ‘The rise of cybernetic citizenship’ [2022] 27(2) *Citizenship Studies* 210–229 <https://doi.org/10.1080/13621025.2022.2077567>.

¹¹ A Shchar, ‘Gated citizenship’ [2022] 26(4–5) *Citizenship Studies* 625–637 <https://doi.org/10.1080/13621025.2022.2091247>.

¹² P Szigeti, ‘The Dilemmas of Schrödinger’s Citizenship’ [2025] 66(1) *Harvard International Law Journal* 229–299.

та ін.). У національному українському науковому сегменті правові дослідження у сфері громадянства залишаються недостатніми, спорадичними і фрагментарними (навіть ураховуючи декілька відносно нещодавно захищених дисертацій¹³).

Методологічно у статті були застосовані, окрім загальновідомих методів, декілька специфічних (аналітичний, порівняльно-правовий, семіотичний, статистичний) для того, щоб унаочнити, зафіксувати та диференціювати основні рівні законодавчого (нормативно-правового) регламентування громадянства: національний, регіональний, наддержавний та міжнародний.

Варто виокремити, що громадянство є адекватним правовим способом виразити всю повноту своєї особистої (національної) ідентичності¹⁴. Вважаю, що концептуально громадянство, принципи, способи та механізми як його набуття, так і припинення, наявність в особі подвійного (множинного) громадянства набули особливої крихкості. Актуальність опрідметнення подвійного (множинного) громадянства стосується передусім осіб, які прагнуть стати чи є службовцями органів публічної влади, правозастосовних і правоохоронних органів та здійснюють державно-владні повноваження, мають доступ до державної безпеки, скарбниці й таємниці¹⁵. Така ситуація породжує дилему передусім щодо вірності біпатридів, властиво з морально-етичних, а тоді правових і політичних міркувань (як це сталося в Австралії у 2017 р.).

Враховуючи різні кваліфікаційні вимоги до набуття особою громадянства від народження (гендерно-дискримінаційні, релігійні, етнічні, шлюбно-сімейні переважно в теократичних мусульманських державах¹⁶), як бачимо з *рисунка*, усі держави світу (станом на 2024 р.) варто диференціювати на дві основні групи: ті, які дозволяють набуття особою, народженою екстратериторіально, громадянства від народження за походженням на підставі права крові *jus sanguinis* лише на перше покоління (йдеться про т. зв. алохтонів) чи на усі наступні покоління без вимоги постійного проживання в державі громадянства (у т. ч. на друге (третє) покоління чи враховуючи наявність двох батьків-громадян)¹⁷.

¹³ М Макаров, 'Конституційно-правовий інститут громадянства в системі сучасних міграційних процесів' (дис докт філософії, 2022).

¹⁴ І Софінська, 'Право на владу в парадигмі громадянства США: *aliam vitam, alio mores*' [2017] 78 Держава і право. Серія: Юридичні науки 281–297.

¹⁵ І Софінська, 'Подвійне громадянство, принцип вірності і публічне врядування: мати не можна позбавити' [2021] 2 Часопис Київського університету права 71–76 DOI:10.36695/2219-5521.2.2021.13.

¹⁶ У деяких теократичних мусульманських державах громадянство не лише є гендерно-дискримінаційним конструктом, його можна набути від народження лише в державі народження по батьківській лінії (Бахрейн, ОАЕ, Оман).

¹⁷ M Vink, L van der Baaren, R Bauböck, J Džankić, I Honohan, B Manby, *GLOBALCIT Citizenship Law Dataset*, v. 3.0 (EUI, RSC, Research Data, 2025) <<https://cadmus.eui.eu/entities/publication/652bd9c2-5139-43ea-b939-21b19bf93b7c>> (accessed 15.10.2025).

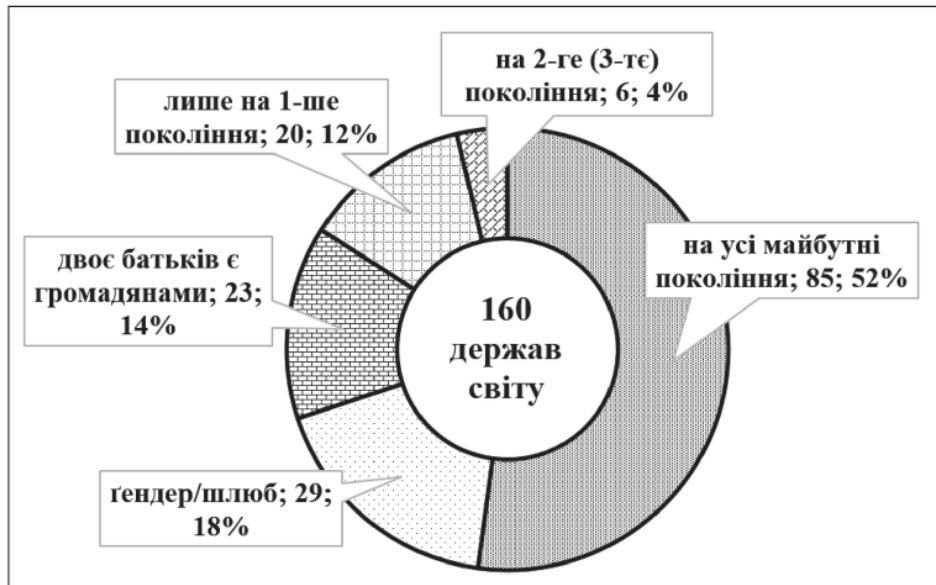

Рисунок. Вимоги до набуття особою, народженою екстратериторіально, громадянства від народження

Якщо розмірковувати докладніше, то серед розглянутих 160 держав світу усі держави Австралії та Океанії поширюють набуття особою, народженою екстратериторіально, громадянства від народження за походженням на підставі права крові *jus sanguinis* на усі наступні покоління без вимоги постійного проживання на її території *in-country residence* (Австралія, Нова Зеландія). Застосування такого чинника під час набуття особою, народженою екстратериторіально, громадянства від народження за походженням є також характерним для 2/3 європейських, 3/4 африканських і більшості американських держав. Серед європейських держав щодо основних чинників набуття особою, народженою екстратериторіально, громадянства від народження за походженням на підставі права крові *jus sanguinis* є винятки: поширення лише на перше покоління (Бельгія, Ірландія, Німеччина, Об'єднане Королівство), двоє батьків є громадянами цієї держави (Латвія, Хорватія), гендерні та шлюбно-дискримінаційні передумови (Мальта¹⁸, Фінляндія). Для американських держав насамперед є властивим поширення громадянства, набутого особою, народженою екстратериторіально, лише на перше або друге (третє) покоління (Аргентина, Канада, Бразилія, Чилі). В Азії переважає вимога, щоби двоє батьків були громадянами цієї держави й додаються окремі гендерні та шлюб-

¹⁸ Незважаючи на рішення ЄСПЛ у справі *Genovese v. Malta*. App 53124/09. 11.10.2011 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-106785>> (accessed 15.10.2025).

но-дискримінаційні вимоги (Малайзія, Туреччина), характерні також для держав Близького Сходу та Затоки (Йорданія, Саудівська Аравія)¹⁹.

Для нашого порівняльного аналізу розглянемо декілька держав англо-американської правової системи (*common law system*), з високим рівнем ВВП, індексом щастя, свободи пересування та правовладдя у світі: Австралію, Канаду, Об'єднане Королівство та США. У цих державах дозволене набуття особою, народженою на їхніх теренах, громадянства від народження на підставі права ґрунту *jus soli* (однак є чіткі передумови, про які докладніше сказано в таблиці) та подвійне (множинне) громадянство. Паспорти цих держав посідають чільні місця в глобальному рейтингу паспортів за версією Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA): Австралія – 7, Об'єднане Королівство – 8, Канада – 9, США – 12²⁰. У цих державах зафіксоване чітке трактування принципу вірності державі громадянства (*allegiance*) у контексті британської *Calvin's Case* (1608), т. зв. *Postnati Case*, де у п. 5b рішення вказано, що *'ті, хто народився під послухом, владою, вірою, вірністю або прихильністю короля, є британськими громадянами, а не іноземцями'*²¹.

Британському праву властиві два види вірності: та, яку відчують громадяни (постійну та особисту), а також та, яку сповідують іноземці (тимчасову та місцеву)²². Тож не випадково Джон Маршалл, суддя Верховного суду США (1801–1835), у рішенні у кримінальному провадженні по справі *United States v. Wiltberger* (1820) відзначив, що *'державна зрада є порушенням вірності, яка може бути вчинена лише тією особою, яка присягнула державі у постійній чи тимчасовій вірності'*²³.

Що ж до згаданого наративу про набуття особою, народженою екстра-територіально, громадянства від народження за походженням на підставі права крові *jus sanguinis*, то для цих держав характерні різні критерії поширення: лише на перше покоління (Канада, Об'єднане Королівство), на усі майбутні покоління (Австралія), але з умовою наявності громадянства в обох батьків (США).

Якщо детальніше, то законодавче регламентування основних індикаторів набуття особою громадянства в Австралії, Канаді, Об'єднаному Королівстві та США можна простежити у таблиці²⁴.

¹⁹ Vink, van der Baaren, Bauböck, Džankić, Honohan, Manby, *GLOBALCIT Citizenship Law Dataset*, v. 3.0 (n 17).

²⁰ Global passport ranking <<https://www.henleyglobal.com/passport-index/ranking>> (accessed 15.10.2025).

²¹ Софінська (н 5) 346.

²² P J Price, 'Natural Law and Birthright Citizenship in Calvin's Case (1608)' [1997] 74 *Yale Journal of Law and the Humanities* 97–132.

²³ *United States v. Wiltberger*, 18 U.S. 5 Wheat. 76 (1820) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/18/76/>> (accessed 15.10.2025).

²⁴ Vink, van der Baaren, Bauböck, Džankić, Honohan, Manby, *GLOBALCIT Citizenship Law Dataset*, v. 3.0 (n 17).

Таблиця.
Способи набуття особою громадянства
в окремих державах

Способи → набуття особою громадянства	Від народження (філіація) на підставі			Після народження у зв'язку з натуралізацією
	права крові <i>jus sanguinis</i>		права грунту <i>jus soli</i>	
держава ↓	народження в країні	народження екстра- територіально	народження в країні	
Австралія	Ст. 12 Принаймні один із батьків є громадянином Австралії чи має статус постійного мешканця	Ст. 16, 17 Принаймні один із батьків є громадянином Австралії	Ст. 12 Вимога постійного проживання батьків	Ст. 21–24 Вимога постійного проживання протягом 4 років безпосередньо перед поданням заяви, інтеграційні тести (на знання англійської мови, державності)
Канада	–	Ст. 3(1)b, 3(3)a Принаймні один із батьків набув громадянство Канади іншим способом, ніж за походженням	Ст. 3(1)a, 3(2)	Ст. 5(1) Вимога постійного проживання протягом 5 років (3 з яких безпосередньо перед поданням заяви), оподаткування, інтеграційні тести (на знання англійської або французької мови; державності), присяга на вірність
Об'єднане Королівство	Ст. 1(1)a Особа народилася в Королівстві, один із батьків є британським громадянином	Ст. 2 Принаймні один із батьків набув британське громадянство іншим способом, ніж за походженням	Ст. 1(1), 10(a) Вимога постійного проживання батьків	Ст. 6(1), 40–42B Вимога постійного проживання протягом 5 років, інтеграційні тести (знання однієї з мов Королівства, історії, державності), намір мати основне місце проживання в Королівстві, присяга на вірність

ПРАВО УКРАЇНИ • 2025 • № 10 • 160-173

(продовження таблиці)

США	-	Ст. 301(с)–(d) Двоє батьків є громадянами США, у т. ч. один із них постійно проживає у США або є фізично присутнім у США	Ст. 301(а)	Ст. 312, 313, 316, 334 Вимога постійного проживання протягом 5 років, інтеграційні тести (знання мови, історії, державності), присяга на вірність
-----	---	--	------------	---

Окремо, у контексті набуття особою громадянства від народження на підставі права ґрунту *jus soli*, не враховуючи її походження, потрібно відзначити, що 14-та поправка до Конституції США (1866) передбачає у ст. 1, що *‘всі особи, народжені або натуралізовані у США, і внаслідок цього підпадають під їхню юрисдикцію, є громадянами США і того штату, в межах якого вони проживають’*²⁵. Застосування цієї поправки можна простежити у рішенні Верховного суду США у справі *United States v. Wong Kim Ark* (1898)²⁶.

Традиційною кваліфікаційною вимогою щодо особи, яка реалізує право бути обраною (главою держави чи членом парламенту, відповідно главою уряду), є наявність громадянства, а особливою – набутого від народження (*birthright citizenship*). Класичним прикладом такої кваліфікаційної вимоги для доступу особи до влади є положення ст. 2(1)(5) Конституції США (1787), де сказано, що *‘жодна особа, крім громадянина за народженням <...> не може бути обрана на посаду Президента’*²⁷.

Також у Конституції США, написаній “мовою британського прецедентного права”, не вказано, кого саме можна вважати громадянином за народженням, а саме конституційне положення [про кваліфікаційні вимоги до кандидата на посаду Президента США] стосується застосування прецедентного права часу заснування США. Дотепер ця норма вважається “найгіршим положенням і нерозгаданою загадкою Конституції США”, яка втілює в собі яскравий приклад “разючої несправедливості та небезпечної двозначності”²⁸.

Протягом останніх ста років ця вимога неодноразово була непереборною правовою перепорою для доступу багатьох державних діячів до верховної

²⁵ ‘All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside’ (Constitution of the United States <<https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-14/>> (accessed 15.10.2025)).

²⁶ *United States v. Wong Kim Ark*, 169 U.S. 649 (1898) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/169/649/>> (accessed 15.10.2025).

²⁷ ‘(No person except a natural born citizen <...> shall be eligible to the office of President)’ (Constitution of the United States (n 25)).

²⁸ L Friedman, ‘An Idea Whose Time Has Come – The Curious History, Uncertain Effect, And Need for Amendment of the “Natural Born Citizen” Requirement for the Presidency’ [2007] 52 Saint Louis University Law Journal 137–150.

влади у США, зокрема, для: натуралізованих громадян США (Генрі А. Кіссінджера, Меделін Я. Корбел Олбрайт, Арнольда А. Шварценеггера), громадян США за народженням на підставі права крові *jus sanguinis*, однак народжених екстратериторіально, за межами США (Р. Е. “Теда” Круза, Джона С. МакКейна III²⁹), чи права ґрунту *jus soli* у випадку, коли жоден із батьків на момент народження не був громадянином США (Марко А. Рубіо).

Існують правові дискусії щодо номінування Джона С. МакКейна III і можливості обрання на посаду Президента США у 2008 р., враховуючи народження в зоні Панамського каналу під час військової служби там його батька та (не)виконання кваліфікаційної конституційної вимоги щодо набуття американського громадянства від народження (*citizenship at birth*). Різноманітність способу набуття ним громадянства пов’язане із застосуванням ст. 303(а) Закону про імміграцію та громадянство (INA, 1952) щодо набуття громадянства від народження в зоні Панамського каналу:

Будь-яка особа, народжена в зоні [Панамського] каналу після 26 лютого 1904 року, а також до чи після дати набрання чинності цією главою, батько або мати якої або обидва на момент народження цієї особи були або є громадянами Сполучених Штатів Америки, визнається громадянином Сполучених Штатів Америки³⁰.

Однак кожен зі згаданих політичних діячів мав право бути призначеним державним секретарем (Генрі А. Кіссінджер (1973–1977) для Р. Мілгауса Ніксона та Дж. Р. Форда-молодшого, Меделін Я. Корбел Олбрайт (1997–2001) для В. “Білла” Дж. Клінтона, Марко А. Рубіо з 21 січня 2025 р. для Д. Дж. Трампа), обраним губернатором (Арнольд А. Шварценеггер – Каліфорнії), сенатором (Джон С. МакКейн III від Арізони (1987–2018), Марко А. Рубіо від Флориди (2011–2025), Р. Е. “Тед” Круз від Техасу з 2013 р.) чи членом палати представників США (Джон С. МакКейн III від Арізони, 1983–1987). Підтвердження цієї тези знаходимо у п. 3 ч. 3 ст. 1 Конституції США ‘<...> Жодна особа не може бути сенатором, якщо <...> дев’ять років не є громадянином Сполучених Штатів <...>’³¹ або на підставі п. 2 ч. 2 ст. 1, де зафіксовано, що ‘<...> Жодна особа не може бути членом палати представників, якщо <...> сім років не є громадянином Сполучених Штатів’³².

²⁹ St E Sachs, ‘Why John McCain Was a Citizen at Birth’ [2008] 107 Michigan Law Review First Impressions 49–57; P J Spiro, ‘McCain’s Citizenship and Constitutional Method’ [2008] 107 Michigan Law Review First Impressions 42–48.

³⁰ ‘Any person born in the Canal Zone on or after February 26, 1904, and whether before or after the effective date of this chapter, whose father or mother or both at the time of the birth of such person was or is a citizen of the United States, is declared to be a citizen of the United States’ (8 U.S. Code § 1403 – Persons born in the Canal Zone or Republic of Panama on or after February 26, 1904 <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1403>> (accessed 15.10.2025)).

³¹ ‘No Person shall be a Senator who <...> been nine Years a Citizen of the United States’ (Constitution of the United States (n 25)).

³² ‘No Person shall be a Representative who ... been seven Years a Citizen of the United States’ (Constitution of the United States (n 25)).

Інша річ, коли йдеться про осіб із подвійним (множинним) громадянством. Законодавством, після рішення Верховного суду США у справі *Afroyim v. Rusk* (1967)³³, у США дозволено подвійне (множинне) громадянство, а тому не існує заборони американським біпатридам бути президентами³⁴, державними секретарями, губернаторами чи сенаторами США (тобто юридично й технічно це можливо). Йдеться радше про етичні міркування та ймовірний конфлікт інтересів (порушення принципу вірності): до прикладу, у 2014 р. згадуваний Р. Е. “Тед” Круз, діючий сенатор від Техасу, припинив (у формі відмови) канадійське громадянство, набуте від народження на підставі права ґрунту *jus soli* одночасно з американським на підставі права крові *jus sanguinis*.

Що ж до інших трьох держав, то главою держави вважається британський монарх (натепер – король Чарльз III, коронований у 2023 р.), кваліфікаційні вимоги прописані в Акті про спадкування престолу (1700) з останніми змінами, внесеними 2013 р. Тому надалі аналізуватиму кваліфікаційні вимоги до членів парламенту (а тому до глави уряду, який, для обрання на посаду, має очолювати партію, яка перемогла на виборах нижньої палати парламенту, а тому бути членом нижньої палати парламенту кожної з цих держав). У Канаді, Об’єднаному Королівстві та США допускається наявність у такої особи як громадянства, набутого після народження у зв’язку з натуралізацією, так і подвійного (множинного) громадянства.

Так, у Канаді декілька прем’єр-міністрів, імовірно, були особами з подвійним (множинним) громадянством, оскільки не припинили первинне громадянство. Йдеться про Макензі Боуелла (1894–1896) і Джона Н. В. Тернера (1984), які народилися в Об’єднаному Королівстві та набули британське громадянство від народження кумулятивно на підставі права ґрунту *jus soli* та на підставі права крові *jus sanguinis* (перший набув після народження альтернативне канадійське громадянство у зв’язку з натуралізацією, другий став біпатридом від народження, оскільки набув додатково ще й канадійське громадянство за походженням від матері-канадійки, перше покоління).

Діючий прем’єр-міністр Канади, Марк Дж. Карні, досі є особою з множинним громадянством, оскільки має три громадянства, набуті в різний час і різним способом (канадійське від народження кумулятивно на підставі права ґрунту *jus soli* та на підставі права крові *jus sanguinis*, ірландське – після народження за походженням, британське – у зв’язку з привілейованою натуралізацією у 2018 р.). Варто взяти до уваги, що в березні 2025 р. (напередодні парламентських виборів) він оголосив про початок процедури припинення

pravo.ua.com.ua ³³ *Afroyim v. Rusk* 387 U.S. 253 (1967) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/387/253>> (accessed 15.10.2025).

³⁴ Є підстави вважати, що Джеймс Б’юкенен-молодший, 15-й президент США (1857–1861), як і Честер А. Артур, 21-й президент США (1881–1885), були особами із подвійним (множинним) громадянством, оскільки набули від народження у США альтернативне британське громадянство (<...> *that not only the Children of such natural-born Subjects, but their Children also, should continue under the Allegiance of His Majesty* <...>), враховуючи ірландське емігрантське походження батьків.

двох з них (ірландського та британського) у формі відмови, оскільки сповідує переконання, що, як прем'єр-міністр Канади, може мати лише одне (канадське) громадянство³⁵.

Традиційно ценз осідлості (постійне проживання в державі громадянства) є правовою передумовою для реалізації особою права голосу, тому зазвичай громадяни, які проживають екстратериторіально, можуть реалізувати право обирати, але позбавлені права бути обраними: виняток США, де громадянин-нерезидент може голосувати й бути обраним до Конгресу США.

Австралія законодавчо на конституційному рівні зафіксувала у ст. 44(і) Конституції 1901 р.³⁶, що наявність альтернативного громадянства (незалежно від способу та часу його набуття) є легітимною умовою дискваліфікації кожної особи, яка хоче бути обраною (чи вже є) членом австралійського парламенту: *‘Будь-яка особа, яка <...> перебуває під будь-яким визнанням вірності <...> іноземній державі, або є підданим чи громадянином, або має право на права чи привілеї підданого чи громадянина іноземної держави’*³⁷. Це конституційне положення набуло виняткової актуальності у 2017–2018 рр., коли з’ясувалося, що декілька діючих парламентарів та членів уряду були особами з подвійним (множинним) громадянством³⁸.

Усе розпочалося із відставки сенатора Р. Дж. “Боба” Дея наприкінці 2016 р. (на підставі втрати інвестора парламентської кампанії), яка спровокувала у квітні 2017 р. рішення Верховного суду Австралії про скасування його обрання до австралійського парламенту напередодні, у 2016 р., у зв’язку з порушенням ст. 44(і) Конституції (наявність британського громадянства від народження). Згодом ця кампанія переросла в судову справу “Громадянство семи осіб (*Citizenship Seven*)” – шести австралійських сенаторів та тодішнього заступника прем’єр-міністра³⁹, оскільки п’ятеро з них були дискваліфіковані (за винятком Метью Дж. Каневана і Ніка Ксенофона)⁴⁰. Як наслідок цього судового рішення відбулося масове зняття осіб з номінування для участі в наступних парламентських виборах 2019 р., оскільки номінанти (і навіть вже оголошені кандидати) не встигали перевірити наявність “латентного”

³⁵ Свого часу, у 2020 р., Ендрю Дж. Шпір відмовився припинити своє американське громадянство, набуте від народження за походженням, мотивуючи тим, що не стане прем’єр-міністром Канади, оскільки тоді консерватори програли парламентські вибори.

³⁶ Ch Saunders and others (eds), *The Oxford Handbook of the Australian Constitution* (Oxford University Press 2025) 1200.

³⁷ *‘Any person who <...> is under any acknowledgment of allegiance <...> to a foreign power, or is a subject or a citizen or entitled to the rights or privileges of a subject or a citizen of a foreign power’* (Commonwealth of Australia Constitution Act (The Constitution) <<https://www.legislation.gov.au/C2004Q00685/latest/text>> (accessed 15.10.2025)).

³⁸ H Irving, ‘The Concept of Allegiance in Citizenship Law and Revocation: An Australian Study’ [2019] 23(4) *Citizenship Studies* 372–387.

³⁹ Re Canavan; Re Ludlam; Re Waters; Re Roberts (No 2); Re Joyce; Re Nash; Re Xenophon (2017) 349 ALR 534, 539–40 [13]–[19], 546–49 [47]–[60], 551 [71] (*‘Re Canavan’*) <<https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/HCA/2017/45.html>> (accessed 15.10.2025).

⁴⁰ J Morgan, ‘Dual Citizenship and Australian Parliamentary Eligibility: A Time for Reflection or Referendum?’ [2018] 39(2) *Adelaide Law Review* 439–451.

альтернативного громадянства чи припинити його у випадку наявності, а тому боялися наступної дискваліфікації.

Така ситуація виникла не вперше (справа *Sykes v Cleary* у 1992 р.), враховуючи, що 49 % громадян Австралії народилися екстратериторіально або один із їхніх батьків народився екстратериторіально, і не востаннє. До прикладу, у 2018 р. сенаторка Кетрін “Кеті” Р. Галлагер отримала таку дискваліфікацію, оскільки не встигла завершити процедуру припинення британського громадянства, набутого від народження за походженням на підставі права крові *jus sanguinis*, до часу її обрання в парламент Австралії⁴¹. Однак уже наступного 2019 р. вона була знову обрана до австралійського парламенту і тепер, з 2022 р., перебувала на різних міністерських посадах в уряді Ентоні Н. Албанезе. Несподіваним є те, що діючий австралійський прем’єр-міністр також фігурував у 2017 р. у цьому дослідженні щодо порушення конституційних вимог до парламентарів щодо наявності подвійного (множинного) громадянства, оскільки в нього частково італійське походження⁴².

Як результат, щоби врегулювати парламентську кризу, спровоковану результатом моніторингу виконання кваліфікаційних конституційних вимог щодо громадянства австралійських парламентарів, у грудні 2017 р. на вебсторінці парламенту Австралії були опубліковані т. зв. реєстри громадянства сенаторів і представників на підставі наданої ними офіційної інформації, яка повинна бути оновлена протягом 21 дня з часу виявлення помилкової чи недостовірної інформації, інакше – штраф.

І нарешті, варто нагадати, що, по-перше, Україна належить до когорти тих європейських держав, яким є характерним набуття особою, народженою екстратериторіально, громадянства від народження за походженням на підставі права крові *jus sanguinis* на усі наступні покоління без вимоги постійного проживання на її території *in-country residence*. По-друге, національне законодавство України не передбачає чіткої заборони подвійного (множинного) громадянства (*de jure* його немає, однак *de facto* воно існує). По-третє, п. 6 ч. 2 ст. 19 Закону України “Про державну службу” (2015) чітко фіксує, що ‘на державну службу не може вступити особа, яка <...> має громадянство іншої держави’. Але не очевидним є те, чи це твердження є абсолютним, як воно стосується часу й способу набуття особою громадянства іншої держави: від народження (первинне на підставі філіації) чи після народження (вторинне), добровільно (натуралізація, оптація) чи примусово (трансферт). Продовжуючи, п. 2 ч. 1 ст. 84 згаданого закону визначає, що

⁴¹ R Thwaites, H Irving, ‘Allegiance, Foreign Citizenship and the Constitutional Right to Stand for Parliament’ [2020] 48 Federal Law Review 299–323.

⁴² Оскільки його біологічний батько-італієць не був записаний у свідоцтві про народження, батьківство не було визнане в судовому порядку, тому його італійське громадянство від народження не було підтвержене й не становило загрози для обрання Ентоні Н. Албанезе в австралійський парламент (та згодом в уряд).

встановлення факту наявності у державного службовця громадянства іноземної держави або набуття державним службовцем громадянства іноземної держави під час проходження державної служби <...> є підставою для припинення державної служби у зв'язку із втратою права на державну службу або його обмеженням⁴³.

Однак, ураховуючи ч. 3 ст. 3, дія згаданого закону про державну службу (2015) не поширюється на Президента України, членів Кабінету Міністрів України, народних депутатів України та інших. Тому нема, по-перше, жодної правової заборони щодо наявності в когось із них альтернативного громадянства (у т. ч. від народження) або латентного за походженням чи, по-друге, підстави для дострокового припинення повноважень (хіба що морально-етичне міркування щодо вірності державі громадянства). Виняток стосується лише кандидатів до українського парламенту, оскільки відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 155 Виборчого кодексу (2019)

Центральна виборча комісія реєструє кандидатів у депутати, включених до загальнодержавного та регіональних виборчих списків партії, за умови отримання нею <...> заяви кожного кандидата у депутати про наявність чи відсутність у особи громадянства (підданства) іношої держави або громадянства (підданства) інших держав, крім України⁴⁴.

Висновки. Переконана, що концептуально подвійне (множинне) громадянство, державна стратегія і релевантне національне законодавство України у сфері громадянства нагально потребують нагального суттєвого переосмислення та перегляду в контексті пропагування людиноцентризму та забезпечення національної безпеки й ідентичності, враховуючи суттєвий демографічний дисбаланс у результаті активних воєнних дій в Україні з 24 лютого 2022 р. Релевантним прикладом реалізації концепції громадянства представників органів публічної влади вважаю Австралію, де дозволено подвійне (множинне) громадянство, однак, якщо особа бажає мати доступ до влади, то повинна відмовитися від будь-якого альтернативного громадянства (навіть первинного від народження чи за походженням) і бути вірною лише Австралії.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Bellamy R, *Citizenship: A Very Short Introduction* (Oxford University Press 2008) 152.
2. Kelsen H, *General Theory of Law and State* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1949) 235.

⁴³ Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 3, стор. 28.

⁴⁴ Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 р. № 396-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>> (дата звернення 15.10.2025).

Ірина Софінська

3. Roosevelt Th, *Fear God and Take Your Own Part* (George H. Doran Company, Harvard University 1916).
4. Spiro P J, *At Home in Two Countries: The Past and Future of Dual Citizenship* (New York University Press 2016).
5. Sofinska I, *Filosofs'ko-pravova visija doktryny hromadjanstva: monohrafiia* (Kamenjar 2018) (in Ukrainian).

Edited books

6. Saunders Ch and others (eds), *The Oxford Handbook of the Australian Constitution* (Oxford University Press 2025) 1200.
7. Shachar A and others (eds), *The Oxford Handbook of Citizenship* (Oxford University Press 2017) <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198805854.001.0001>.

Journal articles

8. de Groot G-R, González G M, 'Steps Towards a Realisation of the Right to Have a Nationality' [2024] 16(2) *LeXonomica* 143-164.
9. Friedman L, 'An Idea Whose Time Has Come – The Curious History, Uncertain Effect, And Need for Amendment of the “Natural Born Citizen” Requirement for the Presidency' [2007] 52 *Saint Louis University Law Journal* 137–150.
10. Irving H, 'The Concept of Allegiance in Citizenship Law and Revocation: An Australian Study' [2019] 23(4) *Citizenship Studies* 372–387.
11. Morgan J, 'Dual Citizenship and Australian Parliamentary Eligibility: A Time for Reflection or Referendum?' [2018] 39(2) *Adelaide Law Review* 439–451.
12. Price P J, 'Natural Law and Birthright Citizenship in Calvin's Case (1608)' [1997] 74 *Yale Journal of Law and the Humanities* 97–132.
13. Reijers W, Orgad L, de Filippi P, 'The rise of cybernetic citizenship' [2022] 27(2) *Citizenship Studies* 210–229 <https://doi.org/10.1080/13621025.2022.2077567>.
14. Sachs St E, 'Why John McCain Was a Citizen at Birth' [2008] 107 *Michigan Law Review First Impressions* 49–57.
15. Shachar A, 'Gated citizenship' [2022] 26(4–5) *Citizenship Studies* 625–637 <https://doi.org/10.1080/13621025.2022.2091247>.
16. Spiro P J, 'McCain's Citizenship and Constitutional Method' [2008] 107 *Michigan Law Review First Impressions* 42–48.
17. Szigeti P, 'The Dilemmas of Schrödinger's Citizenship' [2025] 66(1) *Harvard International Law Journal* 229–299.
18. Thwaites R, Irving H, 'Allegiance, Foreign Citizenship and the Constitutional Right to Stand for Parliament' [2020] 48 *Federal Law Review* 299–323.
19. Sofinska I, 'Podviine hromadianstvo, pryntsyv vironosti i publichne vriaduvannia: maty ne mozna pozbavyty' [2021] 2 *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* 71–76 DOI:10.36695/2219-5521.2.2021.13 (in Ukrainian).
20. Sofinska I, 'Pravo na vladu v paradyhmi hromadianstva SShA: aliam vitam, alio mores' [2017] 78 *Derzhava i pravo. Serii: Yurydychni nauky* 281–297 (in Ukrainian).

Theses

21. Makarov M, 'Konstytutsiino-pravovyi instytut hromadianstva v systemi suchasnykh mihratsiinykh protsesiv' (dys dokt filosofii, 2022) (in Ukrainian).

Websites

22. Vink M, van der Baaren L, Bauböck R, Džankić J, Honohan I, Manby B, GLOBALCIT Citizenship Law Dataset, v. 3.0 (EUI, RSC, Research Data, 2025) <<https://cadmus.eui.eu/entities/publication/652bd9c2-5139-43ea-b939-21b19bf93b7c>> (accessed 15.10.2025).

Iryna Sofinska

CITIZENSHIP FACTOR:
ALLEGIANCE, IDENTITY, AND ACCESS TO POWER

ABSTRACT. The legislative (constitutional) prerequisites for access to power by persons with dual (multiple) citizenship and their participation in the state's public life differ worldwide: from prohibition and inadmissibility, to admissibility but under certain conditions. The fundamental factor for their admission to participation in the state's public life is the principle of allegiance, first legally fixed in the British decision in Calvin's Case (1608).

The purpose of this article is to analyze and compare the legislative regulation of the possibility of a person with dual (multiple) citizenship to exercise the right to vote and be elected head of state (as well as a parliamentarian, head of government or minister), including whether such a person is obliged to renounce alternative citizenship (and second passport) before of the election started, regardless of the time and mode of citizenship acquisition.

The concept of dual (multiple) citizenship of a person who exercises the right to vote, has access to power, state security, secrets, and the treasury, causes unprecedented challenges for the rule of law and democracy, provoking alteration, revision, and rethinking of the matrix of citizenship in general. The fragility of this constitutional and legal institution primarily concerns national identity, constitutional patriotism, and a person's allegiance to the state of his/her citizenship. Possessing dual (multiple) citizenship deforms the worldview core of citizenship, overloaded with civilizational challenges, creates a dilemma regarding the loyalty of such persons (bipatrides) to each and every state of their citizenship: what if both (all) states of citizenship of this bipatrid are at war with each other? What if such a person were born out of the country?

In the author's opinion, this political and legal concept requires legislative regulation in the context of promoting anthropocentrism, since the European Convention on Nationality (1997) specifies how many citizenships a person can legally have simultaneously, or whether there is a priority regarding the time and mode of acquisition. It is necessary to differentiate legal and ethical factors with arguments, clearly and understandably regulate the right of such a person (bipatride) to access power only in one state of citizenship (after renouncing all alternative citizenships) or also in other states (consecutively or taking into account the time and mode of acquisition), following the qualifying conditions for assuming office.

KEYWORDS: dual (multiple) citizenship; right to vote; right to be elected; national identity; constitutionalism; public government.